

Het Neolithisatieproces:

Redenen voor de Neolithisatie

1. Veranderende klimatologische omstandigheden:

- Er is soms wel een klimatologische verandering, maar niet dramatisch genoeg om echt de stap naar domesticatie noodzakelijk te maken. De omzetting naar landbouw houdt een sterke investering in: het rooien van bossen, onderhoud van de velden, uitputting van de velden en dus nieuwe akkers aanleggen,... Er is ook een groter risico op ziekten en honger door een mislukte oogst. Jager-verzamelaars nemen geen risico's door de grootte van de groep te berekenen op een slecht jaar.

Rond 5 000 BP is er een tendens naar warmere zomer en koudere/koelere winters, dus een evolutie naar een continentaal klimaat. In de wintermaanden neemt de neerslag sterk af (koude, droge winters) wat mogelijk gunstig was voor de landbouw.

Volgens Price is de dramatische afname van iep (olm) over geheel Europa te wijten aan een verandering in het klimaat. Het is echter waarschijnlijker dat het een ziekte was die iep aantastte (nu ook nog gekend).

2. Getijdenverandering en schommelingen in het zoutgehalte van de Noordzee (Price):

- Deze verandering zou een belangrijk effect gehad hebben op de schelpdieren. In de Shell Middens is er een duidelijk verschil tussen het Mesolithicum en het Neolithicum. In het Mesolithicum is er een duidelijke dominantie van oesters, terwijl dat in het Neolithicum omslaat naar een dominantie van mosselen. Mogelijk is dit de reden van omschakeling.

Tussen de schelpen zijn echter ook resten van jachtafval, vissen, zoogdieren,... gevonden, en daarin is geen verschil te merken tussen het Laat-Mesolithicum en het Vroeg-Neolithicum. De zoutschommelingen zijn dus niet drastisch genoeg geweest om een verandering te veroorzaken.

- Vanwege een de stijging van zeespiegel is er een vernatting van het landschap. Zeker in de delta van de Maas, Schelde en Rijn. Dit werd een uitgestrekt moerasgebied (veen met kreken, oeverwallen,...). De sites op zandige hoogtes werden steeds kleiner omdat het veen steeds aangroeide. Daardoor verdwenen de natuurlijke voedselbronnen stilaan uit het landschap.

3. Bevolkingsdruk door een bevolkingstoename (naar V.G. Childe):

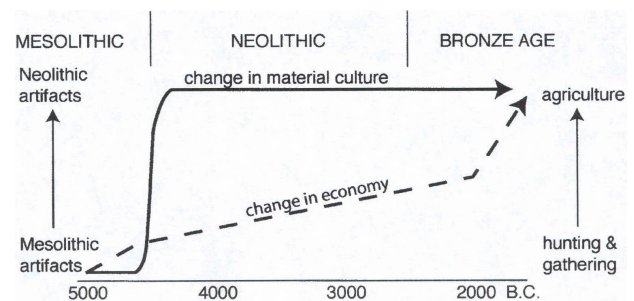
- Aan het einde van het Mesolithicum is er een concentratie van de bevolking langs de kust (en rivieren), terwijl het binnenland leeg liep. De vestiging aan de kust zorgde voor een ontwikkeling naar een beperktere mobiliteit waardoor er een langzame omschakeling naar semi-sedentarisisme ontstond. Dit zorgde voor een toename in omvang van de nederzettingen waar mensen in groot groepsverband konden leven vanwege de rijke biotoop. Hierdoor zou een bevolkingsdruk ontstaan waardoor men zou overschakelen op een nieuwe economie waarin het eenvoudiger was om een surplus te produceren.
- Price (en anderen) hebben hier echter kritiek op: het aantal sites neemt, vanaf het Vroeg-Mesolithicum naar het laat-Mesolithicum af (zowel in Scandinavië als in de rest van Europa), wat waarschijnlijk een weerslag is van de afname van de bevolking (wat lijnrecht tegenover de idee van een bevolkingstoename staat). Een andere verklaring voor de afname in het aantal sites is dat er een andere mobiliteit is: door de afname van de mobiliteit gaan de jager-verzamelaars minder rondtrekken en dus minder nederzettingen maken (bevolkingstoename wel mogelijk).

Price: Neolithisatie als ideologie:

- De belangrijkste aanzet voor de overgang naar landbouw is een verandering in de sociale organisatie. Er is namelijk een geleidelijke opkomst van sociale differentiatie. Tegen het einde van het Mesolithicum beginnen enkele individuen zich sociaal te profileren als leider van een nederzetting of band. Zij organiseerden feesten om hun status te tonen en te behouden. Deze feesten waren voor de gehele gemeenschap en soms ook voor naburige gemeenschappen. Op deze feesten schonken de leiders in het openbaar delen van hun eigendom weg om hun status uit te drukken. Door de schenkingen gaan verschillende individuen zich aan de leider binden. Om eigendom weg te schenken moet de leider echter eerst een reserve bezitten, en dat is zeer moeilijk op basis van natuurlijke bronnen. De leiders van de nederzettingen hebben dus als eerste de stap naar de landbouw gezet om hun eigen sociale positie te versterken.
- Archeologische aanduidingen:
 - Sommige Laat-Mesolithische graven hebben een andere behandeling gekregen dan andere individuen, er zijn dan meestal ook exotische grafgiften aan te treffen.
 - Er komen steeds meer exotische objecten voor door uitwisseling met naburige groepen, dit wijst erop dat het uitwisselingsnetwerk steeds dichter wordt.
 - In het Vroeg-Neolithicum verschijnt de eerste monumentale architectuur. Onder andere de 'Long Barrow', bedoeld voor één of een beperkt aantal doden.

Rowley-Conwy: reactie op Price:

- Rond 4 000 BP verandert de materiële cultuur plots van puur Mesolithische artefacten naar puur Neolithische artefacten: waarom?
 - Gevolg van veranderde economie? Vanwege de landbouw was er nood aan andere werktuigen (sikkels, maalstenen, aardewerk,...), maar de overgang van economie zou veel geleidelijker verlopen dan de overgang in de materiële cultuur. Volgens de Post-Processuele school was er wel een kleine overgang naar landbouw, maar slechts heel beperkt en kleinschalig. De landbouw zou eerder ritueel dan economisch geweest zijn. Pas rond ± 3 000 BC zou de landbouw belangrijk geworden zijn. Dit wordt echter geheel tegengesproken door Rowley-Conwy.
- De curve van de economie zou even bruusk moeten zijn als de omschakeling in de materiële cultuur (overgang in ± 2 eeuwen):
 - De bewaring van voedselresidu is anders per soort: hazelnoten (uit het Mesolithicum) hebben hazelnootschelpen die weggegooid werden. Deze hazelnootschelpen zijn een afvalresidu. De graankorrels uit het Neolithicum waren het eigenlijke product. Hazelnootschelpen worden dus meer gedumpt en zullen sneller in een haard terecht komen, waardoor er meer kans is op overleven. Als er graankorrels worden gevonden, zijn deze accidenteel in het vuur terechtgekomen. De zichtbaarheid van graan (en dus landbouw) is veel beperkter dan die van hazelnoten.
 - Tafonomische processen bij de bewaring van faunaresten: Vanaf ± 3 000 BC worden er veel meer gedomesticeerde dierenresten gevonden. Deze gedomesticeerde dieren zijn meestal te vinden op 'Causewayed Enclosures'. Assemblages uit het Vroeg-Neolithicum zijn altijd kleiner, toch zijn er al vrij veel gedomesticeerde dieren.
 - Stabiele isotopen analyse geeft duidelijk een breuk aan in het dieet van maritiem naar terrestrisch, wat wijst op een plotse overgang in plaats van een trage evolutie.

- Nederzettingspatronen: In het Mesolithicum is het binnenland vrijwel geheel verlaten. In het Vroeg-Neolithicum wordt het weer geheel bevolkt. Indien de curve juist zou zijn, zou er geen duidelijke breuk in het nederzettingspatroon te zien zijn.
- Woonstructuren: Huizen uit het Vroeg-Neolithicum waren niet gekend, enkel kuilen werden gevonden. Dit was een argument voor een semi-nomadisch bestaan waarbij veeteelt geen belangrijke plaats innam.
Recent onderzoek heeft wel huisstructuren aan het licht gebracht. Prospectie met onderzoekssleuven zorgde ervoor dat huisplattegronden niet konden gevonden worden. Ook is er onderzoek geweest in colluviale gebieden (voor grote bouwwerken, Verdrag van Malta) waar plattegronden wel duidelijk zichtbaar zijn. Er waren dus wel degelijk duurzame houtconstructies rond \pm 4 000 BC.
- Gebruik van akkerpercelering met stenen muurtjes.
- Sporen van beploeging, bewaard onder grafheuvels: dit wordt door sommigen geïnterpreteerd als een ritueel, maar het is alleszins een bewijs dat de ploeg gekend was.
- Primitief bosbeheer: De Neolithische mens kapte bossen en gebruikte jonge scheuten die hij zelf aanplante. Deze jonge scheuten waren recht en werden onder andere gebruikt in het maken van vlechtwerk en bij de aanleg van veenwegen (duidelijke selectie van 11-jarige hazelaartakken).
Deze zones van bosbeheer moesten beschermd worden tegen grazende dieren, dus werden er palissades gebouwd. Mensen moesten in de buurt van deze 'boomkwekerijen' wonen.